

5778

Torah from Around the World

Forgiveness is the key to action and freedom.

Hannah Arendt, The Human Condition

Sjabbat 30 december 2017 / 12 Tevet 5778, Wajechi, Beresjiet/Genesis 47:28 - 50:26
Tanach blz. 101 - 108
Haftara: 1 Melachiem/Koningen 2:1 - 12
Tanach blz. 671 - 672

Commentaar: rabbijn Jonathan Sacks, emeritus opperrabbijn van het Verenigd Koninkrijk.

vertaler: Frits Pront

[Het Engelse origineel](#)

Joodse Tijd

Verschillende culturen vertellen verschillende verhalen. De grote 19 eeuwse romanschrijvers(sters) schreven fictie die in wezen ethisch van aard was. Jane Austen en George Eliot onderzochten de connectie tussen karakter en geluk. Er is een voelbare continuïteit tussen hun werk en het boek Ruth. Dickens schreef, meer in de traditie van de profeten, over de maatschappij en haar instellingen en de manier waarop zij kunnen tekortschieten in het respecteren van de menselijke waardigheid en rechtvaardigheid.

De fascinatie voor verhalen zoals Star Wars of Lord of the Rings is daarentegen opvallend dualistisch. De kosmos is het strijdperk van de krachten van goed en van kwaad. Dit staat veel dichterbij de apocalyptische literatuur van de Quamram-sekte en de Dode Zee-rollen dan wat dan ook in Tanach, de Hebreeuwse Bijbel. In deze oude en moderne vertellingen over conflicten, is de strijd eerder "daar buiten" dan "binnenin ons": eerder in de kosmos dan in de menselijke ziel. Dit komt dichterbij mythe dan bij monotheïsme.

Er bestaat echter een verhaalvorm die echt heel zeldzaam is en waarvan Tanach het sprekende voorbeeld is. Dat is het verhaal met een open einde, een verhaal dat eerder gericht

is op een open toekomst dan op een slot. Het daagt elke narratieve conventie uit. Normaal gesproken verwachten wij van een verhaal dat het ons in een spanning houdt die op de laatste bladzijde zijn ontknoping vindt. Dat is wat kunst een gevoel van voltooiing geeft. We verwachten niet dat een beeldhouwwerk onaf is, dat een gedicht halverwege afgebroken wordt, een roman in het midden eindigt. Schuberts *Unvolendete* is de uitzondering die de regel bevestigt.

Toch is dit wat de Bijbel herhaaldelijk doet. Kijk maar eens naar de Choemasj, de vijf boeken van Mosjé. Het Joodse verhaal vangt aan met een telkens herhaalde belofte aan Awraham dat hij het land Kenaän zal erven. Toch zijn de Jisraëlieten tegen de tijd dat wij het einde van Devariem bereiken nog steeds niet de Jordaan overgestoken. De Choemasj eindigt met de schrijnende scene waarin Mosjé op de berg Nevo (in het tegenwoordige Jordanië) het land - waar hij al veertig jaar naar op weg is, maar waarvan het niet de bedoeling is dat hij het binnengaat - vanuit de verte ziet.

Neviiem, het tweede deel van Tanach, eindigt met Malachi die de verre toekomst, traditioneel beschouwd als het Messiaanse Tijdperk, voorspelt:

Voordat de dag van de Eeuwige, die groot is en ontzagwekkend, aanbreekt, zal ik jullie de profeet Elia sturen. Hij zal ervoor zorgen dat ouders zich verzoenen met hun kinderen en kinderen zich verzoenen met hun ouders. (Malachi, 3:23 - 24)

Neviiem, dat zowel de grote historische als de profetische boeken omvat, komt tot een conclusie die noch in het heden noch in het verleden ligt, maar die vooruit kijkt naar een tijd die nog niet bereikt is. Ketoeviem, het derde en laatste deel, eindigt met Koning Koresj van Perzië, die de Joodse bannelingen in Babylon toestemming geeft om naar hun land terug te keren en de Tempel te herbouwen.

Geen van deze delen van Tanach eindigt op conventionele wijze. Elk van hen laat ons achter met het gevoel van een belofte die nog niet ingelost wordt, een taak die nog niet af is, een toekomst die van veraf wordt gezien maar nog niet kan worden gerealiseerd. Het grote voorbeeld - het model waarop al het andere is gebaseerd - is het slot van Beresjiet in de sidra van deze week.

Vergeet niet dat het verhaal van het verbond begint met Gods oproep aan Avraham om zijn land, zijn geboorteplaats en het huis van zijn vader te verlaten en te reizen "naar een land dat ik je zal laten zien". Zodra hij echter aankomt wordt hij door hongersnood gedwongen naar Egypte te gaan. Dat is het lot dat ook Jaäkov en zijn kinderen treft. Beresjiet eindigt niet met leven in Israël maar met een sterfgeval in Egypte:

Toen Joseef zijn einde voelde naderen, zei hij tegen zijn broers: 'God zal zich jullie lot aantrekken: hij zal jullie uit het land wegleiden en je naar het land brengen dat hij onder ede aan Awraham, Jitschak en Jaäkov heeft beloofd. Zweer me dat jullie, wanneer God zich jullie lot aantrekt, mijn lichaam van hier zullen meenemen'. Joseef stierf toen hij honderdtien jaar was. Hij werd gebalsemd en in een sarcofaag gelegd in Egypte. (Beresjiet/Genesis 50:24-26)

Opnieuw een hoop die nog niet wordt gerealiseerd, een reis die nog niet eindigt, een bestemming net achter de horizon. Is er enig verband tussen deze verhaalvorm en het thema waarmee het verhaal van Joseef eindigt, namelijk vergeving?

Wij hebben het aan Hanna Arendt (in haar boek *The Human Condition*) te danken dat wij beschikken over een diep inzicht in de samenhang tussen vergeving en tijd. Menselijk handelen, argumenteert zij, heeft het in zich tragisch te zijn. We kunnen nooit de gevolgen voorspellen van ons handelen, maar onze daden kunnen wij niet ongedaan maken. We weten dat degene die handelt nooit precies weet wat hij doet, dat hij altijd de "schuld" draagt voor gevolgen die hij nooit bedoeld of zelfs maar voorzien heeft, dat hij de gevolgen van zijn daad, doe rampzalig ook, nooit ongedaan zal kunnen maken . . . . Reden genoeg om je wanhopig af

te keren van alles wat te maken heeft met menselijk handelen en neer te kijken op het menselijke vermogen tot vrijheid.

Het enige wat de menselijke situatie van tragedie naar hoop kan transformeren, zegt zij, is de mogelijkheid van vergeving:

Wanneer wij niet vergeven worden, niet ontslagen van de gevolgen van onze daden, zou ons vermogen tot handelen als het ware beperkt worden tot één enkele daad, die we nooit meer te boven zouden komen . . . .

Vergeving is, anders gezegd, de enige reactie die niet alleen maar een tegendaad stelt, maar iets nieuws en onverwachts teweegbrengt. Zij wordt niet bepaald door de daad die haar uitlokte en zodoende bevrijdt zij zowel degene die vergeeft en degene die wordt vergeven van de gevolgen van de daad.

Verzoening en vergevingsgezindheid zijn de belangrijkste uitingen van menselijke vrijheid - de vrijheid om in de toekomst anders te handelen dan men in het verleden heeft gedaan en de vrijheid om niet gevangen te raken in een cyclus van wraak en vergelding. Alleen degenen die kunnen vergeven kunnen vrij zijn. Alleen een beschaving die gebaseerd is op vergevingsgezindheid kan uitzicht bieden op een toekomst die geen eindeloze herhaling van het verleden is. Dat is ongetwijfeld de reden dat het Jodendom de enige beschaving is waarvan de gouden eeuw in de toekomst ligt.

Het is dit revolutionaire concept van tijd - gebaseerd op menselijke vrijheid - dat het Jodendom heeft geschonken aan de wereld. Veel oude culturen geloofden in cyclische tijd, waarin alle dingen terugkeren naar hun ontstaan. De Grieken ontwikkelden een begrip van tragische tijd, waarin het droomschip voorbestemd is om te vergaan op de harde rotsen van de realiteit.

Het Europa van de Verlichting introduceerde de idee van lineaire tijd, met haar naaste neefje, vooruitgang. Het Jodendom gelooft in de verbondstijd, treffend beschreven door Harold Fisch: „Het verbond scheidt de voorwaarden van ons bestaan in de tijd.....Wij voegen ons naar wat het met ons voorheeft, terwijl wij nooit helemaal weten waar het ons zal brengen. 'Er klaar voor zijn dat is alles'.*) "In mooie bewoordingen spreekt Fisch over de Joodse verbeeldingskracht zoals die gevormd is door "het onbevredigde herinneringsbeeld van een toekomst die nog steeds niet is aangebroken."

Tragedie genereert pessimisme. Cyclische tijd leidt tot aanvaarding. Lineaire tijd produceert optimisme. Verbondstijd brengt hoop voort. Dit zijn niet zomaar verschillende emoties. Het zijn radicaal verschillende manieren om zich te verhouden tot het leven en het universum. Zij worden tot uitdrukking gebracht in de verschillende soorten verhalen die mensen vertellen. Joodse tijd is altijd gericht op een open toekomst. Het laatste hoofdstuk is nog niet geschreven. De Masjiach is nog niet gekomen. Tot die tijd gaat het verhaal door - en wij, samen met God, zijn de mede-auteurs van het volgende hoofdstuk.

*) Noot van de vertaler: Dit is een citaat uit Hamlet, akte V scene 2: Horatio, Hamlets boezemvriend, wil hem overhalen geen duel aan te gaan met de broer van zijn op tragische wijze overleden geliefde Ophelia. Hamlet zegt dan dat je voorgevoelens moet negeren. Alles is zorgvuldig voorbestemd en niemand weet wat hij mist als hij vroegtijdig sterft... 'er klaar voor zijn dat is alles'.